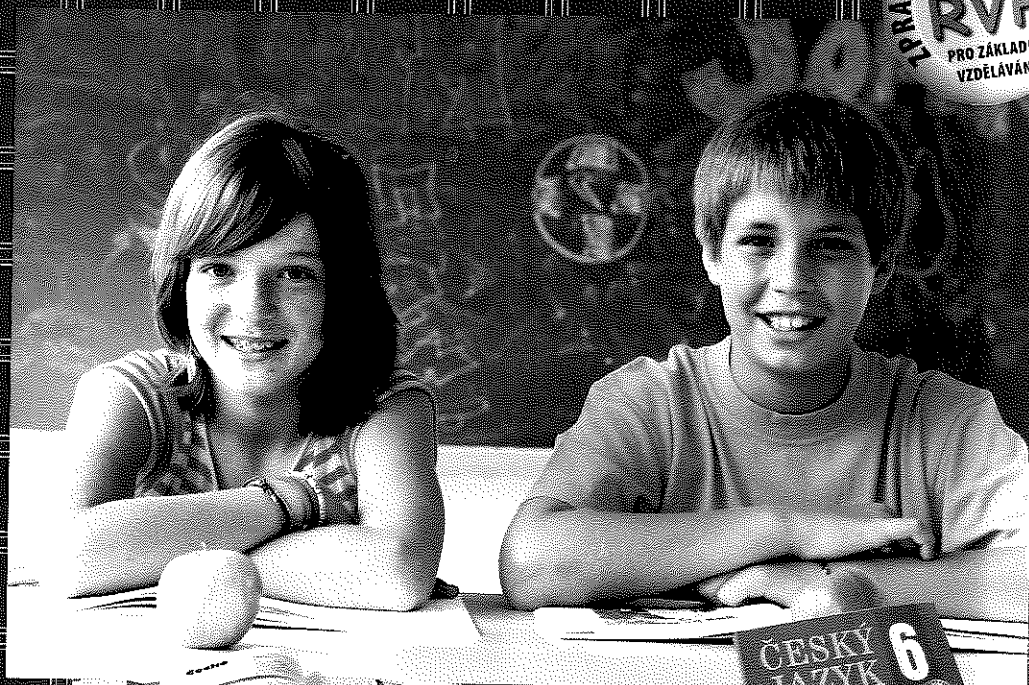


ČESKÝ JAZYK 7

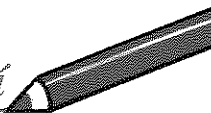
pro základní školy

PRACOVANO V SOULADU S
RVP
PRO ZÁKLADNÍ
VZDĚLÁVÁNÍ



Sloh a komunikace

Vypravování



Natašin problém

Hrdinka povídky Ivy Hercíkové Pět holek na krku, třináctiletá Nataša, a její kamarádky se baví tím, že sledují o něco staršího chlapce Petra, kterému říkají Princ. Jednoho večera překvapí Princ Natašu u jejího domu a svým chováním ji vyděsí.

Někdy se Nataše stalo, že zaspala a potom usilovně škemrala, aby nemusela do školy. Málokdy se jí to pošťálo. Matka byla neúprosná a všechny lsti se rtutí teploměru, vyhnanou nad třicet sedm stupňů usilovným třením, rychle prohlédla.

Ale toho rána, které následovalo po večeru s Princovým bláznivým chováním, žádnou nemoc předstírat nemusela. „Není ti něco?“ zeptala se jí matka znepokojeně, jen vstoupila do kuchyně.

„Všechno mě bolí,“ pípla.

Matka jí položila hřbet ruky na čelo.

„Jsi celá rozpálená.“

„Ale mám jen sedmatřicet,“ hlásila Nataša, celá šťastná, že zřejmě zůstane doma i bez horečky.

„Vypadáš divně. Oblékni se a jdi ke Kovalovi. Já tam zatelefonuji.“

Lepší, kdyby doktor přišel sem, uvažovala, takhle ji možná pošle do školy, kdežto na návštěvu by jistě neměl čas dřív než odpoledne, a den by byl v suchu. Ale neodvážila se nic namítat. Když nemáš horečku, nemůžeš ho obtěžovat, řekla by matka.

„Umyla sis krk?“

„Doby, kdy jsem si nemyla krk, jsou bohužel dávno pryč,“ povzdechla si.

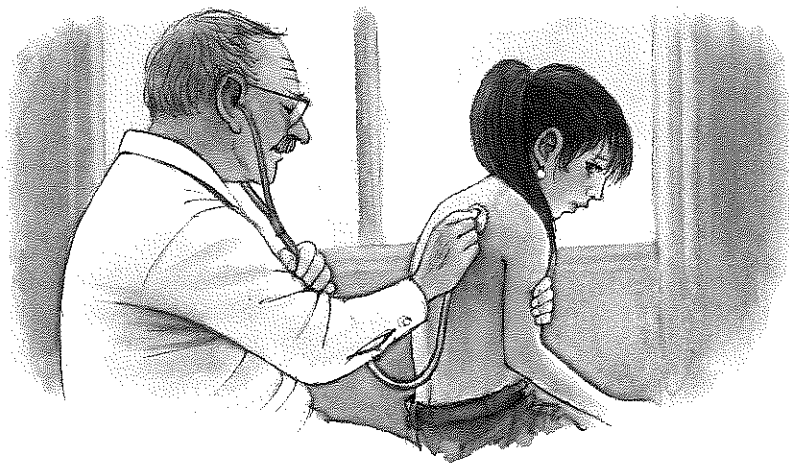
Matka se zasmála. Ale ona myslela to slůvko *bohužel* docela vážně. Dokud si nemyla krk, byla ještě malá holka a neměla žádné starosti. Jestli bude muset dneska do školy, tak snad umře. Nevěděla proč, ale určitě by umřela.

Někdy je protekce docela příjemná, říkala si, když šla k lékaři a věděla, že

ji hned vezme. Třeba teď dostane nějakou krásnou, nakažlivou nemoc s přísným zákazem návštěv, a než se uzdraví, na všechno se zapomene. Princ od-táhne, odkud přišel.

„Tak co, slečno, co nám schází,“ povykoval doktor. Měl takovou představu, že s ní musí mluvit bodře.

„Já nevím, nic mi vlastně není. Jen tak divně,“ řekla Nataša, „to maminka chtěla, abych sem šla,“ dodala obezřetně. Když to svede na matku, doktor ji jistě nechá aspoň pár dní doma. Pro jistotu přidala, že ji pobolívá v místech, kde se domnívala, že má játra. Svlékla se, doktor ji proklepal, zašimral kovo-vým lesklým sluchátkem na břichu, podíval se jí do krku, spočítal pulz, změřil tlak. Zapsal si všechno a pak se na ni zkoumavě podíval.



„Nemáš nějaké starosti?“

Cítila, jak se červená. Je to možné, že by něco poznal? Tím sluchátkem jí přece pod kůží nevidí. A kdyby, pod kůží to stejně nemá. Ani v žaludku.

„Zůstaneš dva tři dny doma, pak uvidíme,“ přerušil její úvahy, „přijdu se na tebe zítra podívat.“

„Co mi teda je?“ zeptala se výbojně.

„Nechce se ti do školy,“ zasmál se.

„To mám říct mámě?“

„Řeknu jí to sám. Tohle si vyzvedni v lékárně.“

„Je to proti nechuti chodit do školy?“

„Něco takového.“

Představovala si, jak se matka vyděsí, až jí doktor zatelefonuje výsledek prohlídky. Vaše dcera má poněkud narušenou nervovou soustavu. Vaše dcera je tak trochu blázen. Určitě to svede na nervy, protože jí napsal vitamin B a hysteps, a to jsou léky na bláznění. Přece jen měla pravdu, když si myslela, že není normální, i ten doktor to uznal. A to mu ani nic nevykládala, naštěstí. Je to krása, stonat s nervy.

1. a) *Přečtěte si text nahlas. Přitom si rozdělte jednotlivé role (vypravěč, Nataša, maminka, lékař).*
- b) *Vyhledejte v textu přímé řeči a uvozovací věty. Co se z uvozovacích vět dovídáme o řeči, chování a pocitech postav? Doplňte vhodné uvozovací věty tam, kde u přímých řečí nejsou.*
- c) *Vyhledejte v ukázce místa, ve kterých vypravěč uvádí, o čem Nataša uvažovala a co si myslela. Vyjádřete Natašiny myšlenky v podobě přímé řeči.*
- d) *Jak mohl probíhat rozhovor Nataši s maminkou, když zaspala a nechtělo se jí do školy? Rozhovor napište, použijte přitom přímou řeč s uvozovacími větami i řeč nepřímou.*
- e) *Podle čeho mohla maminka poznat, že se Nataša necítí dobře? Pokuste se popsat, jak asi Nataša vypadala a jak se chovala.*
- f) *Připravte si na základě vypravování o Natašině ranním rozhovoru s matkou dramatickou scénku a zahrajte ji ve třídě. Vymyslete si další, podobné scénky ranních rozhovorů s rodiči a předvedte je.*
- g) *Přepište vypravování o Natašině návštěvě u lékaře tak, aby mělo podobu filmového scénáře, který uvádí jednak to, co uvidíme na plátně, jednak řeč jednotlivých postav. (Podle povídky byl v roce 1967 natočen stejnojmenný film.)*

Působivost vypravování, hlavně v umělecké literatuře, **zesilují rozhovory** mezi postavami, ale také **záznamy jejich myšlenek a úvah**. O postavách se tak dovídáme více, než kdyby se vypravovalo jen o jejich chování, a naše představa o nich je výraznější a hlubší.

Enšpígl a zloději

Humorná vypravování o příhodách německého šprýmaře Enšpígl byla sepsána už v patnáctém století, první překlad do češtiny vznikl kolem poloviny šestnáctého století. Příběhy o Enšpíglvi byly dlouho velmi oblíbenou četbou.

Jednou se vracel Enšpígl se svou matkou domů z posvícení. Najedl se tam lahůdek tolik, že ho nohy sotva nesly. Ke všemu zlému se mu začaly klížit oči a šlo na něj neodbytné spaní. Domů byl ještě hodný kus cesty, ale nikde neviděl příhodné místo, kde by si mohl lehnout a odpočinout. Nakonec se matce ztratil z očí a šel si hledat nějaký pohodlný a bezpečný útulek. Nehledal dlouho a spatřil na louce velký včelín. Honem k němu zamířil, vybral si jeden prázdný prostorný úl, uvelebil se v něm a hned usnul.

Co čert nechtěl, týž včelín si ve dne vyhlédli dva zloději a smluvili se, že si jeden úl odnesou domů, jakmile se setmí.



„Já jsem slyšel, že v tom nejtěžším úle bývá nejvíc medu i vosku,“ šeptal ve tmě jeden zloděj svému společníku, sotva se přikradli ke včelínu.

„To dá rozum,“ přizvukoval druhý, „prázdný je vždycky lehčí než plný.“

Pak potěžkávali úl za úlem, až přišli na ten, v němž spal jako dudek Enšpígl. Na první zvednutí se jim zdál nejtěžší, a tak si vybrali jej. Když zloději ušli asi sto kroků, Enšpígl se v úle probudil. Otevřel oči a trvalo mu hezkou chvíli, než si uvědomil, kde vlastně je.

Ale co to? Úl se houpal a kymácel jako koráb na moři. Enšpígl chvíli uvažoval, potom opatrně povystrčil hlavu a zjistil, že úl nesou dvě temné, funiční a hekající postavy a pohupují jím při chůzi sem a tam.

Nemusel si moc lámat hlavu, aby pochopil, kdo ti dva černí funilové jsou. Bez dlouhého otálení vystrčil z úlu ruku a prudce zatahal jednoho ze zlodějí za vlasy. Ten zaúpěl a vykřikl:

„Co děláš? Jsem ti snad pro blázny? Proč mě rveš za vlasy?“

„Nepřeskočilo ti v hlavě kolečko? Já že tě tahám za vlasy? To bych musel mít čtyři ruce. Jdi a nežvaň, ať jsme doma!“ odpověděl druhý zloděj.

Ještě chvíli se hádali, nadávali a kodrcali se dál.

Enšpígl seděl v úle jako myška, a když zloději zmikli, vybral si tentokrát druhého zloděje a vyrval mu chomáč vlasů, jako by trhal pampelišky. Udělal to s takovou silou, že zloděj narazil hlavou do úlu, až se mu zajiskřilo v očích.

Darebák zavyl bolestí, praštil úlem o zem a vrhl se beze slova na prvního, nic netušícího zloděje. Rvali se jako dva vzteklí psi. Chvilku byl na zemi ten, chvilku onen. Tloukli do sebe jako hluchý do vrat a nakonec se do sebe zaklesli, padli a váleli se po cestě.

Enšpígl je minutku pozoroval, potom potichoučku vylezl z úlu a strčil do zápasících, takže váleli sudy po svahu dolů a žbluňkli z vysokého náspu do řeky.

Že jim ta koupel na lásce nepřidala, dovede každý pochopit. Když se později vyhrabali z vody na břeh, už si úlu ani nevšimli a rozešli se s klatbami a nadávkami každý na jinou stranu jako oškubaní kohouti.

Enšpígl se znovu spokojeně uvelebil do úlu a spal až do rána.

(Podle Jiřího Koláře a Josefa Hiršala)

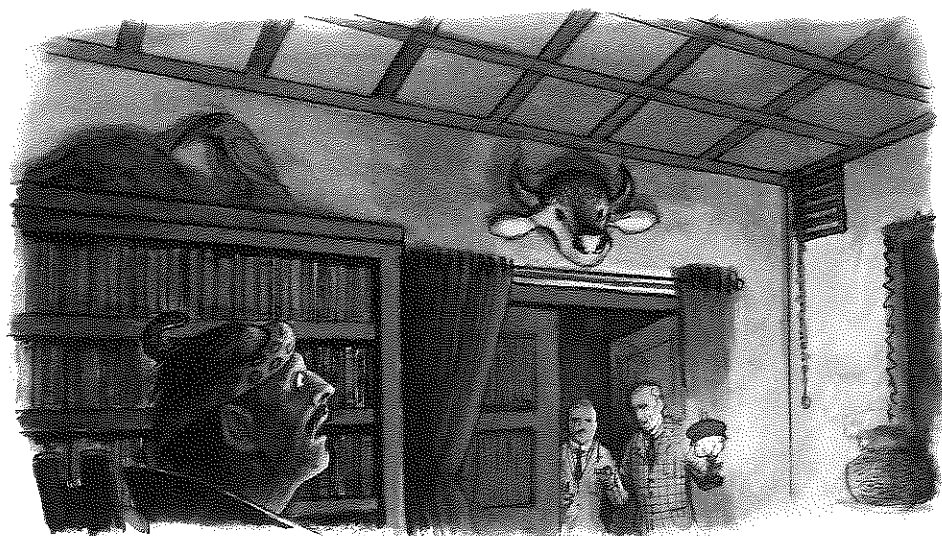
Vypravování, která mají čtenáře (nebo posluchače) zaujmout barvitým a překvapivým dějem, se často skládají z pěti základních částí:

1. **Úvod:** Seznámení s hlavní postavou nebo postavami, představení výchozí situace, která je předpokladem pro následující děj.
2. **Zápletka** (konflikt): Událost, od níž se odvíjí děj, nejčastěji střetnutí hrdiny s nějakým protivníkem.
3. **Zauzlení:** Události, které vyplývají ze zápletky a posouvají děj.
4. **Vyvrcholení:** Zlomová událost, rozhodující obrat v ději.
5. **Rozuzlení:** Vyřešení zápletky, závěr děje.

2. a) *Rozdělte povídku o Enšpíglvi na uvedené části. Na základě toho napiš-
te osnovu.*
- b) *Jaký význam mají přídavná jména ve spojeních hodný kus cesty a trvalo
mu hezkou chvílku? Vyjádřete tyto významy jiným způsobem.*
- c) *Jakými různými slovy jsou pojmenováni zloději? Co se z těchto slov
o zlodějích dovídáme?*
- d) *Najděte v textu přirovnání, obrazná a citově zabarvená vyjádření. Které
z těchto prostředků se běžně užívají a které jsou neobvyklé?*
- e) *Převyprávějte poslední odstavec povídky (od Enšpígl seděl v úle jako
myška) tak, že přirovnání ani obrazná a citově zabarvená vyjádření ne-
použijete (např. sloveso žbluňknout může být nahrazeno výrazem spad-
nout). Porovnejte obě podoby vypravování a zamyslete se nad tím, jak
původní a naproti tomu upravený text působí na čtenáře.*
- f) *Jak můžeme jiným způsobem vyjádřit: spí jako dudek, přeskočilo mu
kolečko v hlavě, uhodil se, až se mu zajískřilo v očích?*
- g) *Přečtěte si nějakou podobnou povídku (o Enšpíglvi, bratru Palečkovi,
doktoru Faustovi atd.) a ústně vypravujte její děj.*

Strakatý pás

V povídce Arthura Conana Doylea Strakatý pás navštíví mladá žena, která žije v domě svého nevlastního otce doktora Roylotta, detektiva Sherlocka Holmesa a požádá ho, aby zjistil, co způsobilo záhadnou smrt její sestry (než sestra zemřela, mluvila o jakémsi strakatém pásu). Návštěvnice se sama cítí ohrožena, protože se musela přestěhovat do pokoje, v němž došlo k úmrtí. Holmes se svým spolupracovníkem doktorem Watsonem v noci do tohoto pokoje, nyní prázdného, potají vstoupí.



Holmes potichu zavřel okenice, přemístil lampu na stůl a rozhlédl se po pokoji. Neslyšně ke mně přistoupil a zašeptal tak tiše, že jsem sotva pochytil jednotlivá slova:

„Musíme sedět potmě. Jinak by bylo vidět světlo větrákem.“

Přikývl jsem na znamení, že jsem ho slyšel.

„Ne abyste usnul, závisí na tom možná váš život. Připravte si pistoli, kdybychom ji náhodou potřebovali.“

Vyndal jsem revolver a položil jej na roh stolu.

Holmes s sebou přinesl dlouhý tenký bič a připravil si jej vedle sebe na postel. Položil k němu krabičku zápalek a kousek svíčky. Pak zhasil svítilnu a zůstali jsme potmě.

Snad nikdy v životě nezapomenu na ty strašlivé probdělé hodiny! Okenice před námi uzavřely poslední paprsek světla a my tu čekali v naprosté tmě. Minula půlnoc, první, druhá a třetí hodina, a my tu stále ještě tiše seděli a čekali, co se bude dít.

Pojednou nahoře ve větráku kratičce zablesklo světlo. Slyšel jsem kradmé pohyby a potom zavládlo opět ticho. A najednou se ozval nový zvuk, tichounký a šelestivý. Holmes se vymrštil z postele, škrtl sirkou a zuřivě mlátil do šňůry od zvonku.

„Vidíte to, Watsone?“ křičel. „Vidíte to?“

Já jsem však neviděl nic. Ve chvíli, kdy Holmes rozžehl světlo, jsem zaslechl zřetelné hvízdnutí, ale záře úplně oslnila mé znavené oči a ani jsem nerozeznával, do čeho Holmes tak zuřivě tluče.

Po chvíli přestal bušit do šňůry a zahleděl se nahoru k větráku. A tu najednou rozřizl noční ticho křik, který se vystupňoval v strašlivý řev. Naslouchali jsme jako přimrazení, dokud i poslední ozvěna nářku nezanikla ve tmě.

„Co to jen může znamenat?“ vydechl jsem.

„Že je po všem,“ odpověděl Holmes. „A možná že je to tak nakonec nejlepší. Vezměte si revolver a podíváme se do doktorova pokoje.“

Naším očím se naskytl věru prazvláštní pohled. Na dřevěné židli seděl dr. Roylott, oblečený do dlouhého šedého županu. Na klíně mu ležel dlouhý bič s krátkou násadou. Brada mu trčela vzhůru a oči upíral v strašlivém strnulém pohledu do rohu stropu. Čelo měl obtočené jakýmsi podivným žlutým pásem s hnědavými skvrnami.

„Podívejte se na ten strakatý pás! To je přece ta příšera!“ zašeptal Holmes.

Přistoupil jsem o krok blíž. A tu se ta podivná čelenka začala pohybovat a z doktorových vlasů se vynořila nepatrná hlava a vydutý krk.

„Vždyť je to zmije bahenní!“ zvolal Holmes. „Nejnebezpečnější indický had. Do deseti vteřin po jejím uštknutí byl mrtev. Násilí se nakonec přece jen vymstí na násilníkovi.“

To málo, co jsem o případu ještě nevěděl, mi sdělil Sherlock Holmes, když jsme spolu druhého dne jeli vlakem zpět do Londýna.

„Jak jsem vám již řekl, mou pozornost brzy upoutal větrací otvor a šňůra od zvonku, která visela nad postelí. Ihned mě napadlo, že zde mohl hrát nějakou roli had, a když jsem k tomu ještě přičetl okolnost, že doktor často dostával zvířata z Indie, tušil jsem, že jsem na správné stopě. V hodině, kterou pokládal za nejvhodnější, prostrčil doktor hada větrákem, pevně přesvědčen, že sleze po šňůře až na postel. Nemusel nutně spící ženu uštknout hned, ale dříve či později mu musela podlehnout. Když jsem včera hada zahnal zpátky do větráku, vrhl se ve vedlejší místnosti na svého pána. A proč to doktor dělal? Kdyby se jeho nevlastní dcery provdaly, musel by jim podle poslední vůle zemřelé manželky zaplatit mnoho peněz a jeho jmění by se hodně ztenčilo.“

Arthur Conan Doyle čti [ársr konen dojl]

Sherlock Holmes čti [šerlok holms]

Watson čti [votsn]

Vypravování, která chtějí čtenáře (nebo posluchače) upoutat, se často snaží vyvolávat **napětí**. Podávají důležité informace po částech, omezují se na náznaky, oddalují uvedení toho, co je podstatné. Vzbuzují tak ve čtenáři očekávání, zvědavost a vzrušení, podněcují ho k tomu, aby si domýšlel, co se může stát, a aby se o postavy obával.

3. a) Proč se povídka jmenuje *Strakatý pás*? Sledujte, jak vypravování postupně odhaluje, co tento název znamená.
- b) Která další místa v textu mohou čtenáři naznačit, jak bude útok spáchán?

- c) *Které informace mohou ve čtenáři vzbuzovat zvědavost a posilovat tajemnost příběhu? Porovnejte poslední odstavec s předcházejícím textem a ukažte, jak spolu souvisí.*
- d) *Vyhledejte v povídce místa, která se týkají zraku (tma – světlo) a sluchu (ticho – slabé zvuky – silné zvuky). Jaké pocity vyvolávají tyto prvky ve čtenáři a jak podněcují jeho zájem o příběh?*
- e) *Vyznačte v textu části, které můžeme označit jako vyvrcholení a rozuzlení děje.*
- f) *Vypravujte nějaký napínavý příběh, který jste četli nebo sledovali ve filmu. Snažte se, aby i vaše vyprávění bylo napínavé.*

Zimní procházka

Zima je jedno z nejkrásnějších ročních období, ale její kouzlo se postupně vytrácí, a nebýt Vánoc, vytratilo by se asi docela. Nevím, zda je to přibývajícím věkem nebo ubývajícím sněhovou nadílkou, skutečností ale je, že brzy ztratíme představu, jak vůbec skutečné zimní mrazy vypadají.

O jednom pravém zimním dopoledni, kdy bylo snad 20 stupňů Celsia pod nulou, jsem se vydala se svou sestřenicí na procházku kolem naší vesnice. V tu dobu jsme chodily do třetí třídy, vánoční prázdniny byly v plném proudu a my měly spoustu volného času. V noci bylo krásně, napadlo několik centimetrů sněhu a my jsme nemohly odolat pokušení a začaly jsme dovádět jako malé holky, které poprvé uviděly sníh. Ne sníh, ale pořádnou vrstvu sněhu. Probírat se jím byl pro nás učiněný ráj a toho dne jsme se do sněhu skutečně bořily až po kolena.

Bavilo nás to tak, že jsme ani nepostřehly, kolik už je hodin. Na cestě zpět k našim domovům začalo hustě sněžit. Vyvaly jsme se tedy nejkratší cestou – kolem rybníka, jenž byl neobvykle zamrzlý. Alespoň se nám to v první chvíli zdálo. Poněvadž o kus dál, kde byla cesta pokryta zašpiněným sněhem, se mi najednou podlomila kolena, ztratila jsem rovnováhu a v domnění, že padám do měkkého, čerstvě napadaného sněhu, jsem hupsla do ledového rybníka. „Áá...“, křičela jsem. Moje sestřenice byla stejně jako já v šoku, teprve až po několika vteřinách si uvědomila, co se vlastně stalo, a šla mi pomoci. Společně jsme se snažily, abych se co nejrychleji dostala z neuvěřitelně ledového rybníka ven, až se nám to po chvíli podařilo. „Je mi zima!“ drkotala jsem. „Neboj, za chvíli jsme doma v teple. Jenom doufám, že mi do té doby neumrzneš!“ snažila se mě uklidnit sestřenice. Já si v tu chvíli říkala, že jsem asi větší zimu nezažila.

Když jsme stály před domem, kde na mě hleděla z okna vyděšená maminka, spadl mi kámen ze srdce, že všechno dobře dopadlo. V tu chvíli jsem byla i ráda, že se mnou byla moje sestřenice, protože jinak bych se sama domů asi nedostala. Nicméně ponaučení jsem si z toho vzala, a když na to dnes pomyslím, přejede mně mráz po zádech. Zbytek vánočních prázdnin jsem proležela

doma v teploučké posteli, naštvaná, že nemohu být společně se svými kamarády v zasněženém okolí naší vesnice a radovat se z nádherné zimy.

4. a) *Přečtěte si pozorně uvedené žákovské vypravování a zamyslete se nad tím, jestli je napsáno dobře, nebo špatně. Jak hodnotíte jazyk (výstižnost, názornost, pestrost použitých prostředků)? Jak hodnotíte výstavbu vypravování? Dokáže čtenáře zaujmout? Je napínavé?*
- b) *Nahradte v textu často užívaná, a proto málo působivá obrazná slovní spojení (jako sněhová nadílka, prázdniny byly v plném proudu) jiným vyjádřením.*
- c) *Najděte v textu citově zabarvené výrazy. Proč je autorka užívá?*
- d) *Zkuste přeformulovat vypravování tak, aby se v něm tak často neopakovala slova snůh a rybník.*
- e) *Vypravujte o nějaké příhodě, kterou jste zažili během zimních nebo letních prázdnin.*

5. *Následující osnovu převedte na rozvinuté vypravování. Zkuste si vymyslet několik možných pokračování příběhu.*

1. Příjezd do tábora.
2. Stany na louce nedaleko tiché říčky.
3. Krásné, slunečné počasí.
4. Dny plné her a zábavy. Časté koupání.
5. Čtvrtého dne večer: Obloha se zatáhla.
6. Uprostřed noci: Silný a dlouhý déšť.
7. Další den: Déšť neustával. Voda v říčce začala stoupat.
8. Poplach v táboře.

Popis



■ NÁVODY A POPISY PRACOVNÍHO POSTUPU

Základní pravidla basketbalu

Basketbal hrají dvě družstva o pěti hráčích. Při přerušení hry mohou hráči libovolně střídát. Cílem každého družstva je hodit míč do soupeřova koše a zabránit soupeři, aby získal míč pod kontrolu nebo dosáhl koše. Vítězem utkání je družstvo, které docílilo větší počet bodů v časovém limitu čtyřikrát 10 minut čistého času.

Hřiště má tvar obdélníku o rozměrech 28 metrů na délku a 15 metrů na šířku. Celá plocha hřiště tvoří třibodové území, půlkruh před soupeřovým košem

je dvoubodové území. Deska koše je zhotovena z průhledného materiálu nebo z bíle natřeného dřeva. Koše jsou sítě z bílých provázků, které jsou zavěšeny na železných kruzích.

Utkání začíná rozskokem ve středovém kruhu: rozhodčí vhodí míč mezi dva protihráče. Družstvo, které má míč, se nesmí zdržovat na své polovině déle než 8 vteřin. Po překročení půlící čáry hřiště se útočící družstvo nesmí vrátit na svou polovinu, jinak jde o chybu a míč dostává soupeř. Každá akce útočícího družstva má na zakončení 24 vteřin. Jestliže se podařilo vstřelit koš, rozehrává soupeř pod košem a za čarou příhrávkou do hřiště na spoluhráče.

Během hry se hraje pouze rukou; míč může být přihrán, hozen, tečován, kutálen nebo driblován v libovolném směru. Hráč se může pohybovat pouze pomocí driblingu – jednou rukou odráží míč od podlahy. Pokud hráč při driblingu chytí míč oběma rukama, musí stát a vystřelit na koš nebo přihrát spoluhráči.

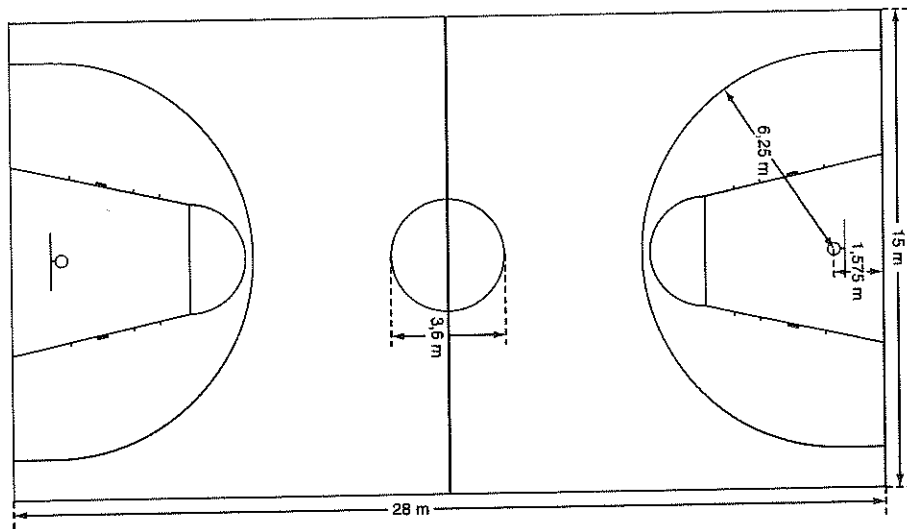
Hod na koš nastane, když hráč drží míč v rukou a pak jej hodí směrem k soupeřovu koši. Koše je dosaženo, jestliže míč padne shora do koše a zůstane v něm nebo jím propadne. Koš z třibodového území se počítá za tři body, koš z dvoubodového území za dva body.

Po přestupcích proti pravidlům a chybách při hře nařídí rozhodčí jeden až tři trestné hody. Trestný hod je příležitost daná hráči k dosažení jednoho bodu nerušeným hodem na koš soupeře z místa za čarou trestného hodu.

1. a) Zpracujte podle jednotlivých odstavců osnovu.

b) Lze podle slovního popisu vybudovat správné hřiště pro basketbal? Porovnejte tento popis a náskres hřiště:

ROZMĚRY HŘIŠTĚ



- c) Vysvětlete, co znamenají slovesa tečovat a driblovat. Případně použijte slovník.
- d) V textu je hodně podstatných a přídavných jmen, která jsou odvozena od sloves. Nahradte tato jména tvary sloves (např. při přerušení – když se hra přeruší). Porovnejte obě podoby textu a zamyslete se nad tím, jaké jsou výhody a nevýhody zhuštěného vyjádření, které používá podstatná a přídavná jména místo sloves.
- e) Zkuste napsat základní pravidla sportu, který sami pěstujete nebo který dobře znáte.

Dáma na internetu

Cíl hry: Vítězí hráč, který vezme svému protihráči všechny kameny nebo kterému se podaří zablokovat zbývající protihráčovy kameny tak, aby protihráč nemohl žádným způsobem táhnout.

Základní informace: Hrací deska obsahuje 64 polí, ale využita je jen polovina z nich, protože kameny se pohybují pouze šikmo po tmavých polích. Jeden hráč hraje s červenými kameny, druhý s bílými. Červená barva vždy hru zahajuje a potom se oba hráči střídají.

Přesouvání: Na počátku hry jsou vaše kameny umístěny na všech tmavých polích na vaší straně hrací desky. V jednom tahu můžete přesunout jeden ze svých kamenů o jedno pole směrem k protihráčově straně. Kámen musíte přesunout na neobsazené pole. Buď jej přesunete šikmo dopředu na neobsazené sousední pole, nebo přeskočíte protihráčův kámen.

Přeskakování: Pokud chcete vzít protihráči kámen, musí jej váš kámen přeskočit a dopadnout na následující volné pole. Přeskočený kámen bude odebrán z hrací plochy. Jestliže se naskytne příležitost přeskočit protihráčův kámen, musíte tak učinit. Hra v tomto okamžiku neumožní žádný jiný tah. To platí i pro vícenásobný přeskok.

Postup:

1. Umístěte ukazatel myši na kámen, který chcete přesunout, a klepnutím jej vyberte.
2. Přesuňte ukazatel myši na pole, na které chcete kámen položit. Při přeskakování přesuňte ukazatel myši na volné pole za protihráčovým kamenem. Kámen bude sledovat pohyb ukazatele myši.
3. Klepnutím kámen položte. Kámen bude umístěn na vybrané pole.

Korunovace dámy: Pokud se vám podaří přesunout kámen až na protilehlou stranu hrací desky, kde byly na začátku hry kameny vašeho protihráče, bude kámen korunován na dámu. Dáma má větší možnosti než obyčejný kámen, protože se může pohybovat vpřed i vzad.

2. a) *Pozorně si přečtěte otištěný návod. Obsahuje všechny potřebné informace? Uměli byste hru podle návodu zahrát?*

- b) *Kdyby nešlo o počítačovou hru, jak by základní informace vypadaly? Co by se muselo dodat ke korunovací dámy?*
- c) *Přineste si návod k nějaké hře (šachy, domino, vrhcáby apod.) a posuďte, jestli je napsán srozumitelně a obsahuje všechny potřebné informace.*
- d) *Napište sami návod k nějaké počítačové nebo nepočítačové hře, kterou dobře znáte.*

Jak se chováme u stolu

Nejít se v rukavičkách. Dlužno tudíž rukavice svléci dříve, než zasedneme ke stolu. Ubrousek neváže se nikdy kolem krku aniž zastrčí se za kabát anebo vestu, vůbec za šat. Ubrousek zůstane na kolenou a není ho dovoleno užívat jinak než na utírání úst. U stolu dlužno sedět zpřímá. Tělo neopírejte se o stůl, zvláště nikoli lokty, a nenahýbejte se příliš nad talíř. Jen předloktí má spočívat na ubruse.

Není slušné polévku dočista vyjísti, poněvadž by bylo třeba nakláněti talíř, což odporuje slušnosti. Talíře vůbec se nedotýkejte. Lžičky nedávejte do úst po straně, nýbrž předkem.

Maso krájíme po kouscích, přičemž vidličkou v levé ruce přidržujeme sousto, jež odřezujeme nožem v ruce pravé. Vidličkou pak, již máme v ruce levé, dáváme do úst ukrojené sousto. Vidličkou v ruce pravé jíme toliko jídla, která se nekrájí nebo která se toliko lámou, jako vejce, paštiky, ryby, zelenina a salát. Nožem nikdy nepodáváme jídlo do úst, zlozvyk, který zvláště v Čechách nám k necti je zakořeněn. Talíře nikdy nevytírajeme. Nožem pokryjeme každé sousto omáčkou, ale nesluší se nadrobiti chleba do talíře a chlebem, byť i na vidličce nabodnutým, omáčku nebo kousky jídel vytírat.

Nejezte hlučně, příliš rychle a nemluvte, majíce plná ústa.

Necháme-li příbor po jídle na talíři, položme jej tak, aby při odnášení snadno nesklouzl, tedy vodorovně.

(Podle Jiřího Gutha: Společenský katechismus, 1914)

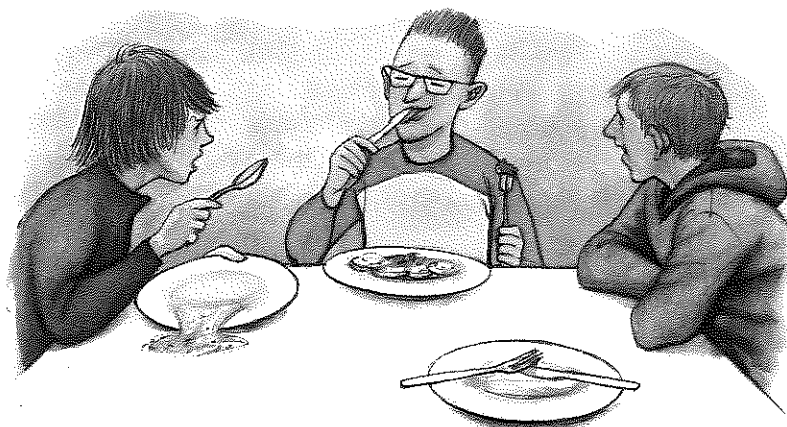
Polévka se jí lžičkou; je jedno, jak ji nabíráte, praktičtější je nabírat od sebe a také talíř nahýbat od sebe, musíme-li jej vůbec nahýbat. Praní politého ubrusu je vždy levnější nežli čištění politých šatů. Při oficiálních příležitostech však talíř nenahýbáme. Do polévky nefoukáme, ani ji nesrkáme.

Maso jíme normálně nožem a vidličkou. Nůž samozřejmě používáme jen na řezání masa a na přisunování jídla k vidličce. Brambory se nekrájí a ve šťávě je nerozmačkáváme. Drůbež jíme rovněž vidličkou a nožem. Někdy se výjimečně povoluje vzít do rukou kost obalenou staniolem nebo papírem.

Potíže bývají s makarony a špagetami. Tady vidlička obyčejně nestačí a při omotávání a při držení sousta si pomáháme lžičkou. Je třeba jíst rychle a s jistotou.

Použité příbory nikdy nepoložíme na stůl a také je neopíráme o talíř. Pokračujete-li v jídle a obáváte se, že by číšník předčasně odnesl talíř, zkřížíte příbory na talíři. Učiníte-li to na prázdném talíři, pak mu tím říkáte, že buď nevíte, co to znamená, anebo že chcete přidat. Jestliže jste tedy s jídlem skončili, položte příbor šikmo přes talíř, zleva dolů doprava.

(Podle Dobromila Ječného: Breviář moderního člověka, 1970)



Polévkovou lžící jíme tak, abychom nesrkali, obrátíme ji tedy co nejvíc špičkou k sobě a vložíme do úst. Polévku raději nevyjídáme až do dna.

Příborem necinkáme o talíř. Při jídle ho držíme tak, že se konce držadel opírají o středy dlaní a ukazovákem vyvíjíme tlak na horní hranu příboru. Nůž nevkládáme do úst a občas ho nenápadně oťremo o hranu vidličky, aby na ostří neulpívaly zbytky pokrmu. Jestliže máme na talíři jídlo, které se nemusí krájet, můžeme opřít nůž o okraj talíře a vzít vidličku do pravé ruky.

Špagety jíme vidličkou v pravé ruce. Podává se k nim i lžíce, do jejíž prohlubně opřeme hroty vidličky a pohodlněji špagety namotáváme. Lžíci pak držíme v levé ruce, nevkládáme ji do úst, slouží jen jako pomocný nástroj. Mistři se ovšem bez lžíce obejdou a jedí špagety pouze vidličkou. Místo o lžici opírají vidličku o zaoblení talíře.

Dojíme-li, odložíme vidličku a nůž rovnoběžně vedle sebe na talíř. Vidlička leží nalevo, hroty nahoru, nůž napravo, ostřím k vidličce. To je pro číšníka, který má odnést použité nádoby, nejpohodlnější uspořádání. Necháme-li ležet příbor zkřížený na talíři, dáváme najevo, že ještě budeme pokračovat v jídle, a číšník nám talíř neodnese. Položíme-li vidličku do kříže přes nůž tak, aby hroty vidličky ležely přes ostří nože, dáváme najevo, že si chceme přidat, a vyzýváme číšníka, aby přinesl mísu s dalšími porcemi.

(Podle Ladislava Špačka: Velká kniha etikety, 2005)

3. a) *Pozorně si přečtete všechny tři texty a porovnejte je. V čem se uváděné rady shodují a v čem se liší?*
- b) *Které zásady chování u stolu jsou dnes již neplatné? Které zásady se změnilly?*
- c) *První text pochází z roku 1914. Vypište si z něho jazykové prostředky, které zastaraly a už se běžně neužívají, a zkuste totéž vyjádřit dnešní češtinou (dlužno znamená je třeba).*
- d) *Uveďte, které prohřešky proti slušnému chování u stolu vidíte na obrázku na předcházející straně.*
- e) *Popište, jak se máme chovat ve vlaku, autobusu nebo tramvaji, zvláště když nastupujeme a vystupujeme.*

Kouzla se skleničkou vody

Naplňte skleničku po okraj vodou a přikryjte ji listem papíru. Přitlačte dlaní list k ústí skleničky a obraťte ji dnem vzhůru. Potom dlaň odtáhněte: voda ze sklenice nevyteče, protože vnější tlak vzduchu tlačí list papíru k ústí skleničky.

Naplňte znovu sklenici až po okraj vodou. Vezměte silnější list papíru, položte jej na hrdlo sklenice a dobře ovažte provázkem. Potom jehlou nebo špičkou tužky papír na několika místech propíchněte. Voda dírkami nevyteče. Dbejte však na to, aby list papíru přikrývající hrdlo skleničky byl naprosto vodorovný. Kdybyste skleničku seabemň naklonili, voda vyteče.

Najdete-li doma kousek obvazové gázy, přikryjte skleničku jednou vrstvou takové tkaniny a zase ovažte provázkem. Přes tuto řídkou textiliu nalijte do skleničky vodu, a to zase až po okraj. Potom položte přes tkaninu ještě list papíru, přitlačte jej dlaní a obraťte skleničku dnem vzhůru. Pak odtáhněte opatrně dlaň i papír: voda nevyteče. Malé dírký řídké síťoviny zůstanou uzavřeny blankou z vrstvy vody s povrchovým napětím. Když sklenici zase trochu nakloníte, voda se vylije.

(Podle Józsefa Övegeše)

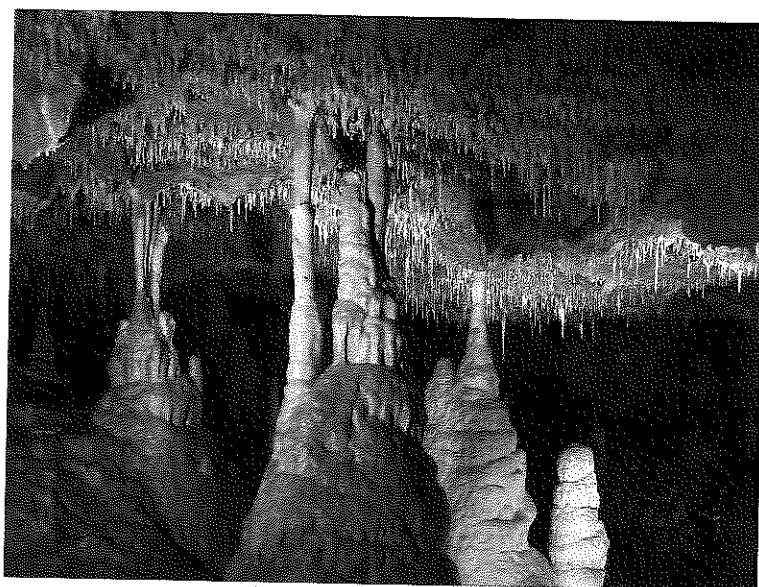
4. a) *Vyznačte v textu místa, která nejsou vlastním popisem pracovního postupu, ale vysvětlením jevu, který pokus dokládá.*
- b) *V popisu se opakovaně vyjadřuje časová následnost (pomocí příslovcí potom, pak). Změňte tyto věty tak, že použijete podmínkové souvětí (jestliže, když).*
- c) *Popište podrobně postup při některém pokusu, který znáte z fyziky nebo biologie.*
5. *Popište podle vlastního zájmu a zkušeností např. postup*
- a) *při přípravě zeleninového salátu,*
- b) *při údržbě jízdního kola,*
- c) *při sázení květin,*
- d) *při hledání informací na internetu.*

■ UMĚLECKÝ POPIS (LÍČENÍ)

Morava

Povrch Moravy tvoří z větší části pahorkatiny a nepříliš vysoká pohoří. Na západě Moravy je to Českomoravská vrchovina, zasahující sem z Čech. Pramení zde například řeka Jihlava. Součástí Českomoravské vrchoviny je i masiv Žďárských vrchů, ve kterých pramení řeka Svratka. Východně od Českomoravské vrchoviny se pak nachází Drahanská vrchovina s proslulým Moravským krasem. Na severu Moravy se rozkládá pohoří Jeseníky. Na jižní a střední Moravě podél řek je několik nížinatých úvalů a „bran“, které oddělují výše uvedená pohoří od pohoří na východě Moravy – Bílých Karpat, Moravskoslezských Beskyd a Chřibů. Podél toku nejdůležitější moravské řeky Moravy, která celou zemí protéká od severu k jihu, to je Hornomoravský a Dolnomoravský úval. Na Hornomoravský úval navazuje na severu Moravská brána, na jihu pak Vyškovská brána, s níž na jihu sousedí Dyjskosvratecký úval.

(Podle encyklopedie Wikipedie)



Moravský kras

Morava je krásná země a miluje slunce. Všecka se k němu nachyluje. Nejvyšší hory má na severu, největší nížinu na jihu. Uprostřed se zvedá divuplný kras: v něm duní krápníkové jeskyně a zejí hluboké propasti.

Všechny vody moravské země ubíhají po svahu k jihu. Teprve na samých hranicích se řeky spojují v jeden mohutný proud. Právě onen kras to nepřipustil dříve. Kras rozděluje Moravu na dvě veliké kotliny: v západní polovině

zem
řece
prad
Pe
jeji
lovs
leží
mno
pazo
býva

1. a) A
s
C
P
b) H
c
c) V
v
h
5
j
d) D
v

země sbírá všecku vodu křivotoká Dyje, východní polovina dává svou vodu řece Moravě. Obě řeky se pak sbíhají daleko na jihu v krajině bažinaté. Samo pradávné jméno „Morava“ znamená „mokřinu“.

Poslední veliký oblouk mocné Dyje obtéká vápencové vrchy Pavlovské, jejichž hřeben vystupuje srázně na čtyři sta metrů z okolní nížiny. Pod Pavlovskými vrchy na břehu Dyje je osada Dolní Věstonice, dnes světoznámá; leží na mocné vrstvě žluté cihlářské hlíny. V tamější cihelně našli roku 1924 množství pradávných zvířecích kostí, nejvíc mamutích, a kamenných úlomků pazourkových. Ten nález svědčí, že tu pod Pavlovskými vrchy na břehu řeky bývalo kdysi obrovské tábořiště pravěkých lovců, snad největší na světě.

(Podle Eduarda Štorcha)



Pavlovské vrchy

1. a) *Pozorně si přečtete oba uvedené popisy Moravy. Které jazykové prostředky jsou oběma textům společné a v čem se texty jazykově odlišují? Co druhý text obsahuje navíc vedle věcných informací? Zapište si svá pozorování do sešitu a pak je porovnejte.*
- b) *Které jazykové nedostatky nacházíme v prvním textu? Nahraďte opakující se výrazy pestřejším vyjádřením.*
- c) *Vyhledejte v druhé ukázce jazykové prostředky, které 1. vyjadřují citový vztah ke krajině, 2. vyjadřují hodnocení, 3. označují velikost a mohutnost jevů, o kterých se píše, 4. snaží se vyvolat názornou představu, 5. připisují krajině lidské rysy, 6. ožívují popis tím, že přírodní jevy pojímají jako děje.*
- d) *Druhá ukázka byla napsána v první polovině dvacátého století. Najděte v textu jazykové prostředky, které dnes už působí zastarale.*

Druhý úryvek je příkladem **uměleckého popisu**, který byl dříve označován také jako líčení. V uměleckém popisu se projevuje autorův **osobní postoj a citový vztah k popisovanému předmětu** (většinou ke krajině, k přírodě, k historickým památkám a uměleckým dílům). Zaznamenávají se tak i vlastní dojmy, pocity, nálady, hodnocení či prožitky při pozorování předmětu. Umělecký popis se nejčastěji objevuje v krásné literatuře.

Náměstí

Náměstíčko bylo čtverhranné, z východní a západní strany vroubené podloubím, vhodným tak právě k tomu, aby se v něm člověk schoval před deštěm nebo opřený o sloup pozoroval starou tramvaj, která po uzounkých kolejkách, uprostřed náměstí se bachratě dělicích, kymácivě špěla napříč městem. Jih patřil několika moderním obchodům, ale na severní straně náměstí čněla omšelá, desítkami věžiček zdobená radnice, vtiskující městu ráz jakési divné, legendami opředené minulosti.

(Podle Ivy Hercíkové)

2. a) *Jakými prostředky se dosahuje názornosti popisu? Povšimněte si použitých přídavných jmen a příslovcí.*
- b) *Které dějové prvky ožívují popis náměstí?*
- c) *Vyjadřuje autor textu svůj vztah k popisovanému prostředí a jeho hodnocení?*
- d) *Popište náměstí, náves nebo jiné místo z okolí svého bydliště nebo školy, ale neuvádějte jeho jméno. Snažte se vyjadřovat tak, aby vaši spolužáci uhodli, který prostor popisujete.*

V sádech

Korunami aleje Šternberských sadů probleskovaly duhové sluneční paprsky a alej vypadala jako cesta, kterou se ubírá král. Lidé, kteří šli proti nám, mávali novinami a vzrušeně hovořili.

Za alejí se na kruhovitě ploše paprskovitě sbíhaly zelené trávničky s tulipány a modrobílými maceškami a růžemi a v jejich středu na černém mramorovém kvádru stál hrabě Šternberk a nehybně hleděl na růži, kterou držel v podepřené ruce.

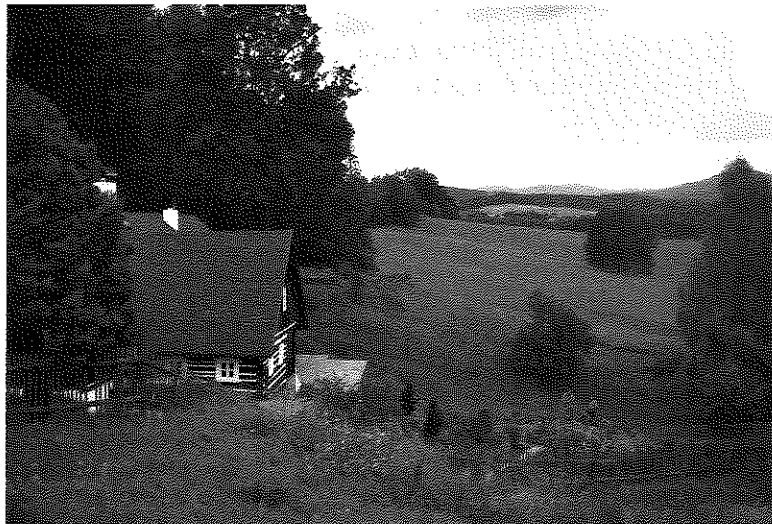
Na zelenomodrém rybníku s blankytně zlatým vějířem zrcadlícího se slunce se potápěly kachny. Bílá labuť s černým peřím u očí strnule plula a zaklábala svůj esovitý krk dozadu. Opodál za růžovými keři čněla špičatá stříška kiosku, připomínající malý čínský chrám. Stáli jsme u železného zábradlí, jež obepíná rybník ze dvou stran, a nesla se k nám vlhká vůně vody s lekníny a kapradím, vůně akvárií a také vzdálená vůně růžových keřů.

(Podle Ladislava Fukse)

3. a) Vyhledejte v popisu prostředky, které pojmenovávají barvy. V které roční době je park zobrazen?
- b) Jak by stejný park mohl vypadat v jiné roční době? Stručně jej popište a přitom dbejte na vylíčení barev.
- c) Získáváme z popisu přesný přehled o podobě parku? Zkuste na jeho základě načrtnout plán parku. Co musíte do plánu zakreslit podle vlastní fantazie?
- d) Jak si představujete cestu, po které by se ubíral král? Popište, jak by mohla vypadat.
- e) Znáte nějaké romantické místo, které se nachází v blízkosti vašeho bydliště (les s jezírkiem, rybníky, skály, zámeček apod.)? Popište je.

Oblíbená místa

Mé oblíbené místo se nachází v malé dřevěné chaloupce. Líbí se mi proto, že nepatří do nynější doby, neboť v ní přetrvala kachlíčková kamna, co jsou umístěna ve světnici. Ta je celá pokryta dřevěnými parketami, které v noci strašidelně chraptí, jako když si děda odkašle. Vždycky když se setmí, chaloupka ožívá, mění se v lidskou bytost se všemi svými vzdechy, šepoty a steny. Je to už přece jen stará paní, které dokonce i loupe v kříži. A protože jsem zde strávila už nespočetné noci, přijde mi to zde vše důvěrně známé. Nejlépe se zde cítím, když venku padá sníh a já jsem uvnitř. Ten pocit bezpečí mne vždycky zahřeje tak, jako to ani ta kachlíčková kamna nedokáží. A když chaloupku vezme do své mrazivé náruče mlha, připadám si v tom stříbrném závoji jako v jedné velké bublině pohádek. A jen se bojím, aby o nějaký špičatý hrot vločky nepraskla! Toto místo mám nejraději ze všech míst, protože se zde cítím kouzelně jako v říši pohádek.



Moje oblíbené místo je uprostřed šumícího lesa. Představte si les, který se mírně svažuje a hned nato stoupá. Tam uprostřed lesa je jakoby osamocený ostrůvek s dvěma stromy. Kolem ostrůvku teče slabý potůček, který je obklopen kameny a spadlými kmeny, na nichž si hoví rosou nasáklý mech. Potůček lze snadno přeskočit a měkce dopadnout před statné kořeny dvou stromů, které jsou navzájem propletené. Ráda si sedám k jejich kmenům, zavírám oči a vnímám tajemné zvuky lesa. Cítím vůni, tak typickou pro les, tak čistou. Dýchám zhluboka a v zádech cítím kůru kmene. Otevírám oči a vzhlížím do koruny. Dívám se na strom a přestávám ho vidět. Teď vidím barvy a tvar. Barvy svítí a já si strom prohlížím, jako bych ho viděla poprvé v životě. Jsem uchvácená jeho krásou, kterou nevidí ten, kdo se neumí dívat. Les utichá, slunce pomalu zapadá a objevují se červánky, které lehce stoupají nad lesem. Cítím, jak mi vítr hladí tvář a načechrává vlasy. Skoro jako bych teď byla stromem a vlasy mým listím...

4. a) *Pozorně si přečtěte otištěné žákovské práce. Který z popisů na vás více zapůsobil? Která místa pokládáte za zdařilá a která za nepodařená? Odůvodněte své hodnocení.*
- b) *Najděte v textech vyjadřovací nedostatky a neobratnosti (mj. opakování slov, střídání prostředků knižních a hovorových) a navrhněte vhodnější formulace.*
- c) *Oba texty zdůrazňují citový vztah k popisovaným jevům. Používají citově zabarvené a básnické prostředky, které ale často nejsou originální, a proto jsou málo působivé. Vyhledejte tyto prostředky a zamyslete se nad jejich vhodností. Dokážete najít jiné, poutavější a zajímavější způsoby vyjádření?*
- d) *Pisatelku prvního textu okouzila stará chalupa. Může podobně zapůsobit také nějaká moderní budova? Zkuste napsat takový popis.*
- e) *Najděte v druhém textu místa, která popisují smyslové vnímání. O kterých smyslech se mluví? Popište, jak smyslově vnímáte rušnou křižovátku uprostřed města.*

5. *Popište*

- a) *cestu podzimním lesem,*
b) *večerní posezení u ohně,*
c) *prudkou letní bouřku,*
d) *hrad nebo zámek, který jste navštívili,*
e) *velké nákupní středisko.*
- Vyjádřete přitom své pocity a dojmy.*

■ POPIS OSOBY A CHARAKTERISTIKA

Policejní popisy hledaných osob

1. podvodnice
39 let, výška 170 cm
velmi štíhlá postava
nápadně malé hnědé oči
hnědé vlnité vlasy
chodí elegantně oblečena a působí seriózním dojmem
2. zloděj
41 let, výška 186 cm
atletická postava
hnědé oči
černé vlasy, většinou ale chodí ostříhán dohola
nosí dioptrické brýle
na předloktí levé ruky má vytetovanou kotvu

Popisy osob v umělecké literatuře

1. Dveře v druhém patře zavrzly a vyšlo z nich pěkné, asi osmnáctileté děvče půvabného, štíhlého vzrůstu. Tmavé, kadeřavé a husté vlasy vlnily se jí z čela až k šíji. Její obličej byl oblý, oči jasně modré a upřímné, tváře růžové, rty malé, až tmavorudé. Mimo malé stříbrné náušnice a medailonek na krku neměla žádné ozdoby. Šaty měla dívka upjaté až ke krku, světlé a jen tence pruhované.

(Podle Jana Nerudy)



2. Byl to vysoký, nahrblý, hubený muž s prošedivělými černými vlasy a s ostře řezaným úzkým obličejem, v němž měl poněkud křivý nos a přecitlivělá ústa. Byl dobře oblečen, ale jeho šaty vypadaly jaksi zanedbaně.

(Podle Grahama Greena)

Graham Greene čti [grehem grín]

1. a) Které údaje o popisovaných osobách se objevují v uvedených textech? Čím se policejní popisy a popisy z literatury navzájem liší?

- b) *Převeďte policejní popisy do vět a upravte je tak, aby vypadaly jako součást literárního vypravování.*
- c) *Podle údajů z literárních děl připravte policejní popisy. Chybějící prvky (věk, přesná výška apod.) doplňte.*

Nový učitel

Vešel do třídy, nový, neznámý, který tu nikdy neučil, vysoký, s předkloněným trupem a svěšenou hlavou, s černou třídní knihou pod paží, usmíval se. Připadal mi jako starší učený čáp, s kterým si budeme rozumět. Vlídne nás vyzval, abychom si sedli, a oznámil nám, že nás bude učit zeměpisu. Pak otevřel knihu a já věděl: teď přečte naše jména, řekne několik přívětivých slov a dodá: „A nyní běžte domů. Pro dnešek je toho dost.“

(Podle Ladislava Fukse)

2. a) *Co se z popisu dovídáme o vzhledu postavy? Dokážeme si ji konkrétně představit?*
- b) *Co můžeme o postavě soudit z přirovnání jako starší učený čáp?*
- c) *Jaké vlastnosti a způsoby chování předpokládá vypravěč u postavy na základě svého dojmu?*

Kamarádky

1. Zamířily do zámecké aleje a usadily se na lavičce obklopené hustým křovím. Na Natašu místo na lavičce nezbylo. Nejdřív jim chtěla říct, ať si trochu poposednou, ale potom, jako správná hostitelka, přešla na druhou stranu cesty a usadila se na zpola ztrouchnivělém pařezu. Aspoň mám přes vás přehled, milé slečny. Krasavice zrovna nejste. Libuše tlustá jako prasátko, Jiřina hubená jako chrt, Zdena dlouhá jako tyčka. Jedině Jana ujde, Janička blednička.
2. Jana se plížila do dalšího sálu a Natašu napadlo, že právě teď má skvělou příležitost nad Jiřinou zvítězit. Kdyby ji dala dohromady s Princem, Jana z vděčnosti za to... Co za to? Co by mohla od Jany chtít? Aby nechala Jiřinu a kamarádila se s ní? O to přece nestojí, nechce další roztržení party, naopak. A stejně by si Jany nemohla vážit, kdyby takhle klidně kvůli klukovi hodila Jiřinu přes palubu. Jana taková nebyla. Nebyla falešná. Nataša si mohla desetkrát namlouvat, že kamarádí s Jiřinou jen kvůli nějakým výhodám, v hloubi duše dobře věděla, že je to jinak. Jana dělala prostě vždycky to, na co měla chuť, a to se nějak s falešností neslučovalo. Byla přesný opak Libuše, která zas dělala jen to, co pokládala za užitečné, ať se jí do toho chtělo, nebo nechtělo. A já musím mít Libuši a Jiřina má Janu, povzdechla si Nataša hluboce. Proč? Můžu za to? Asi ano. Vždyť já se taky

pořád o něco pitomě snažím jako ta Libuše, pořád chci někomu dokazovat, že jsem taková, ne maková, pořád se starám, jak co bude. Vlastně vůbec nemůžu ohrnovat nad tou holkou nos. Jsem zrovna taková jako ona. Dolízám a intrikuju. Úplně stejně pitomá.

(Podle Ivy Hercíkové)

3. a) Které údaje o Natašinych kamarádkách uvádí první ukázka a které údaje uvádí druhá? Může si být čtenář jistý, že kamarádky opravdu takové jsou?
- b) Které vlastnosti vidí Nataša u svých kamarádek a u sebe? Z čeho tyto vlastnosti vyvozuje?
- c) V čem spočívá falešnost, o které Nataša uvažuje?
- d) Jak hodnotíte Natašin přístup ke kamarádkám?
- e) Myslíte si, že se dá přátelství koupit? Setkali jste se se snahou o něco takového?

Popis osoby obsahuje informace o rysech, které jsou pro určitého člověka příznačné a které ho odlišují od jiných lidí.

Vnější popis osoby se týká jejího vzhledu a chování, tedy toho, co na ní můžeme pozorovat.

Charakteristika se snaží vystihnout povahu člověka, jeho vlastnosti, postoje, zájmy, přístup k lidem. Jiného člověka můžeme charakterizovat jen tak, že z jeho chování, jednání a řeči usuzujeme, jaký je.

Jestliže jednotlivé vlastnosti určité osoby vyjmenováváme, jde o **přímou charakteristiku**. Pokud popisujeme chování a jednání, z něhož si má čtenář nebo posluchač vlastnosti vyvodit, jde o **nepřímou charakteristiku**.

Pro přímou charakteristiku je důležité volit vhodná přídavná a podstatná jména, v nepřímé charakteristice se výrazně uplatňují i slovesa. Názornost charakteristiky posilují výstižná přirovnání.

Moje spolužačka

Moje spolužačka Tereza je vyššího vzrůstu. Má dlouhé světlé vlasy, často stažené do ohonu. Má výrazné hnědé oči. Její obličej doplňuje malý nos, rudé rty a kulatá brada. Nejraději nosí pohodlné sportovní oblečení.

Tereza je sportovní talent, nejvíce úspěšná je v plavání, ale i ostatní sporty jí nejsou cizí. V zimě ráda a dobře lyžuje. Vždy ráda pomůže, kdykoliv si k ní mohu přijít pro radu. Nechybí jí upřímnost a vtip. Podlé jednání byste u ní těžko hledali. Občas se urazí, ale to jen v případě, když jí někdo nespravedlivě ublíží.

Ve škole ji baví výtvarná výchova a přírodopis. Čte ráda časopisy o moderní hudbě. Umí také hezky zpívat. Nejhorší je pro ní ranní vstávání. Hodně času

tráví práci a zábavou na počítači. Hodně ji také baví kurs angličtiny. Tereza je pilná jako včelka a pořád má co na práci.

4. a) *Co v uvedeném textu patří k vnějšímu popisu, k přímé charakteristice a k nepřímé charakteristice? Jsou informace dobře a přehledně uspořádány?*
 - b) *Shrňte stručně obsah jednotlivých odstavců. Zahrnují údaje stejného druhu? Sestavte vhodnější osnovu a text podle ní upravte.*
 - c) *Najděte v textu chybu v tvaru osobního zájmena ona. Jak vypadá spisovný tvar?*
 - d) *Formulujte obratněji větný celek, ve kterém se píše o Tereziných sportovních úspěších.*
5. a) *Popište a charakterizujte svého spolužáka, kamaráda nebo příbuzného.*
 - b) *Zkuste popsat a charakterizovat sami sebe z hlediska někoho, kdo vás zná jen částečně (např. souseda, vedoucího zájmového kroužku, trenéra sportovního oddílu).*
 - c) *Zvolte si ve třídě nějakou osobu, kterou všichni znáte. Rozdělte se na několik skupin a v každé z nich napište její popis a charakteristiku. Hotové práce porovnejte a rozhodněte, která z nich je nejvýstižnější.*

Jaký je Bilbo Pytlík

Bilbo Pytlík je hlavní hrdina knihy *Hobit aneb Cesta tam a zase zpátky*. Tato kniha mě velice zaujala. V průběhu knihy se Bilbo Pytlík – tak se hlavní hrdina jmenuje – změnil v lepší osobu a to mě na něm zaujalo.

Bilbo Pytlík dosahuje asi tak polovičky našeho věku. Má polodlouhé kudrnaté vlasy. Oči vypadají jako dva černé uhlíky a uši jsou stejné velikosti jako netopýří uši. Nos není velký ani malý a pod ním se neskrývá žádný knírek. Ústa má malá, ale když se zasměje, objeví se široký úsměv s třpytivě bílými zuby. Pod ústy nenarostly taky žádné vousy. Bilbo má dost široký krk. Ramena nejsou vůbec široká. Z ramen vychází krátké ruce a na konci rukou se nachází velmi obratné hnědé prsty. Jeho hrud je většího věku, ale vůbec to nevadí, protože obtlouklé břicho se k ní náramně hodí. Nohy má také krátké. U prstů na nohách se nachází chloupky velmi podobné jeho vlasům.

Bilbo jako každý hobit má rád pestré barvy. Nejčastěji si obléká oblečení se žlutou a zelenou barvou. Je velmi rád, když je kolem něho pořádek. Rád taky vykuřuje ze své dlouhé fajfky, která mu sahá až k prstům u nohou.

Bilbo je na začátku knihy obyčejný, hodně líný hobit. Jeho lenost je pozůstatkem rodu Pytlíků. Touha po dobrodružství tohoto hobita je díky jeho matce Beladoně Bralové, která pocházela z rodu dobrodruhů. Hobit je tedy velmi pohodlný, líný a dává znát, že má dost peněz. Někteří si o něm myslí, že dělá,

jako by spolkl všechnu moudrost. Pobaví se rád se sousedy, ale jde-li kolem velký člověk, slušně ho od sebe vyhodí.

V průběhu knihy se však Bilbo mění. Začne se přátelit se všemi, co mají otevřenou náruč přátelství. Už není líný jako veš, ale je čilý jako rybička ve vodě. Není vůbec lakomý, spíš naopak rozdávačný. Přestalo mu záležet i na pořádku kolem něj.

6. a) *Které informace o Bilbovi obsahují jednotlivé odstavce? Zamyslete se nad tím, zda jsou všechny informace v textu důležité, zda na sebe navazují a jsou přehledně uspořádány. Připravte si osnovu a text podle ní upravte.*
- b) *Odstraňte v textu neobratná vyjádření a nevhodné opakování slov a skupin slov.*
- c) *Přečtěte si první kapitolu románu J. R. R. Tolkiena Hobit a sami podle ní připravte popis vzhledu hobitů.*
- d) *Napište charakteristiku některé postavy z knihy, kterou jste četli, z filmu nebo televizního pořadu.*

7. *Uvádějte různá přirovnání, která můžete použít při popisu osoby a při charakteristice (urostlý jako topol, neposedný jako blecha apod.).*

8. *K uvedeným přídavným jménům doplňte*

a) *jména stejného nebo podobného významu (synonyma),*

b) *jména, která označují protichůdnou složku vzhledu nebo protichůdnou vlastnost (antonyma):*

útlý, tělnatý, líný, lakomý, pracovitý, statečný, obratný, nechápavý, usměvavý, lhostejný, velkorysý, silný, energický, nerozvážený, vysoký, klidný, smělý, moudrý, vyhublý, nepořádný

Vyberte si pět z těchto přídavných jmen a sestavte s jejich pomocí popis a charakteristiku vybrané osoby.



■ SOUVISLÝ ŽIVOTOPIS

Narodil jsem se 26. června 1994 v Praze. Nyní bydlím v Praze 6-Suchdole, v Havraní ulici č. 5.

Do školy jsem začal chodit v roce 2000. V současné době navštěvuji sedmý ročník základní školy se zaměřením na anglický jazyk a práci s počítačem.

Už čtyři roky se věnuji hře na kytaru, navštěvuji kurzy na základní umělecké škole. K mým zálibám dále patří sport: pravidelně hraji tenis. Vedle toho se zajímám o počítače. Rád sleduji filmy a čtu literaturu faktu.

Po ukončení základní školy bych chtěl pokračovat ve studiu na gymnáziu.

Jakub Tichý

V Praze dne 21. května 2008

■ STRUKTUROVANÝ ŽIVOTOPIS

Osobní údaje:

Jméno a příjmení: Jakub Tichý

Datum a místo narození: 26. 6. 1994, Praha

Adresa: Havraní 5, 160 00 Praha 6

Telefon: 123 456 789

E-mail: kuba.tichy@seznam.cz

Vzdělání: žák 7. ročníku ZŠ, zaměření na anglický jazyk a práci s počítačem

Jazykové znalosti: anglický jazyk (pokročilá aktivní znalost)

německý jazyk (částečná znalost)

Počítačové znalosti a dovednosti: MS Windows, MS Word, MS Excel,

MS Outlook Express, internet,

základy HTML

Zájmy: hudba (účast v kursech hry na kytaru na základní umělecké škole)

sport (tenis)

počítače, film, literatura faktu

Cíl: pokračovat ve studiu na gymnáziu

Jakub Tichý

V Praze dne 21. května 2008

Životopis se používá hlavně jako doplněk různých žádostí a přihlášek, předkládají ho zájemci o studium či uchazeči o zaměstnání.

Může být psán **ve větách** (tzv. souvislý životopis), dnes je ale běžnější **strukturovaný životopis**, který je přehledně uspořádaný **v bodech**.

Životopis zpravidla zahrnuje tyto složky:

1. **Osobní údaje** – jméno a příjmení, datum a místo narození, bydliště, telefon, e-mail.
2. Přehled **dosazeného vzdělání** – školy, kursy, stáže.
3. U dospělých **dosavadní pracovní zkušenosti**, jména zaměstnavatelů a vykonávané funkce (např.: 2003–2005 – Jihočeská centrála cestovního ruchu, ředitelka).
4. **Ostatní schopnosti a dovednosti**: jazykové znalosti, schopnost práce s počítačem, řidičský průkaz, případně zájmy.
5. **Doplňující informace**: osoby, které nás mohou doporučit apod.

K životopisu vždy připojíme datum a podepíšeme ho.

Životopis by měl být napsán věcně. Není vhodné uvádět okrajové podrobnosti, vyhýbáme se hodnocení nebo citově zbarveným slovům.

Většinou připravujeme vlastní životopis, můžeme ale zpracovat i životopis jiné osoby.

1. *Napište vlastní životopis: a) souvislý, b) strukturovaný.*
2. *Požádejte některého z rodičů nebo příbuzných o potřebné údaje a zpracujte jeho strukturovaný životopis.*
3. *Zkuste napsat, jak by mohl vypadat strukturovaný životopis některé pohádkové, komiksové nebo literární postavy, která se uchází o zaměstnání odpovídající jejím schopnostem, např. životopis Bystrozrakého (práce v ostraze hypermarketu), Štětínáče z Rychlých šípů (práce v laboratoři s pokusnými zvířaty), Spidermana (opravy výškových budov).*

Trochu jinou podobu mají životopisy, které se jako slovníková hesla objevují v encyklopediích, slovnících spisovatelů, příručkách typu *Kdo je kdo* apod. – stručně uvádějí nejdůležitější údaje o životě určité osobnosti.

Na druhé straně se vydávají také rozsáhlé, často knižní životopisy významných osobností z oblasti kultury, politiky či sportu. Někdy bývají zpracovány i uměleckou formou. V literárních dílech nacházíme životopisy vymyšlených osob, postav.

■ ŽIVOTOPIS SPISOVATELE

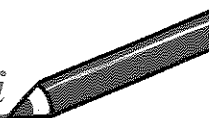
FOGLAR, Jaroslav, 6. 7. 1907 Praha – 23. 1. 1999 Praha, autor chlapeckých románů a instruktážních publikací pro oddíly mládeže. Absolvoval obchodní školu (1921–1923), od 1924 pracoval jako úředník, nejdéle v papírnickém velkoobchodě. Prózy pro mládež uveřejňoval časopisecky od 1927. 1935 nastoupil do propagačního oddělení nakladatelství Melantrich. 1938–41 v témže nakladatelství redigoval časopis Mladý hlasatel. Na jeho typ se po osvobození pokusil navázat v časopisech Junák a Vpřed, po únoru 1948 zastavených. 1948–53 a znovu od 1964 byl spisovatelem z povolání, mezitím vychovatelem v domovech mládeže; v 50. letech a téměř do konce tzv. normalizace nemohl publikovat. Od 1925 až do pozdního věku vedl chlapecký oddíl Dvojka, inspirovaný skautingem.



(Podle Slovníku českých spisovatelů)

4. a) *Vyhledejte v textu výrazy cizího původu. Význam těch, které neznáte, si najděte ve slovníku.*
 - b) *Jak slovníkové heslo dosahuje stručnosti vyjádření? Povšimněte si způsobu psaní dat.*
 - c) *Na základě údajů z encyklopedií, učebnic nebo internetu sestavte životopis některé historické osobnosti, např. krále Karla IV. Napište ho jednak ve stručné slovníkové formě, jednak jako rozsáhlejší souvislý životopis.*
5. *Napište souvislý životopis některé postavy z knihy, kterou jste četli, nebo z filmu, který jste viděli (např. doktora Kazisvěta z Nerudových Povídek malostranských).*

Práce s informacemi



Čechy před začátkem husitství

Po vrcholném období rozkvětu za vlády Karla IV. se České království postupně propadlo do hluboké krize. Tu vyvolala obrovská morová epidemie v roce 1380. „Černá smrt“ (mor) udeřila opravdu tvrdě. Co to pro tehdejší Čechy znamenalo?

1. Prudký úbytek obyvatelstva, na následky nemoci zemřel každý devátý či desátý obyvatel země.

2. Mor řádl ve všech společenských vrstvách, ale nejvíce postihl poddané venkovské obyvatelstvo, které zajišťovalo obživu obyvatel země.

3. Úbytkem rolníků se ocitlo v krizi celé hospodářství.

4. Úbytkem poddaných trpěla i šlechta a duchovenstvo, kterým se tak tenčily příjmy a snižovala životní úroveň.

Pro středověkého člověka znamenala morová rána projev božího hněvu, trest za porušení pravidel křesťanského života. „Černou smrtí“ se přiblížil konec pozemského světa a měl přijít poslední soud. Zemí putovaly křížem krádem zástupy mrskačů, kteří sami sebe trýznili, aby ze sebe sejmuli hříchy světa. Náboženské cítění se projevovalo církevními akcemi, nejčastěji zbožnými procesími, při nichž se lidé úzkostlivě modlili a prosili o odpuštění. Další morové rány zasáhly Čechy v letech 1390, 1403–1406 a 1414–1415! Často byla za původce katastrofy označována samotná církev, protože se podle názoru mnohých odvrátila od původních křesťanských ideálů. Bohatá a panovačná církev vadila stále více a více lidem. Častěji se ozývaly hlasy volající po nápravě církve i celé společnosti. Objevili se první reformní kazatelé – Konrád Waldhauser, Matěj z Janova nebo Tomáš ze Štítného. O změnách se diskutovalo i na pražské univerzitě.

(Podle Romana Ferstla)

1. a) *Připravte z článku výtah o pěti větách, který shrnuje obsah úryvku.*
- b) *Vyhleďte v textu klíčová slova.*
- c) *Zkuste navrhnout takový název článku, který bude zřetelněji vyjadřovat jeho obsah.*
- d) *Proč se moru říkalo „černá smrt“? Najděte si odpověď v učebnici nebo v encyklopedii.*
- e) *Najděte si informace o zmiňovaných kazatelích a napište o nich krátká (nejvýš pětiřádková) encyklopedická hesla.*

Mluvíte globish?

Před mnoha lety mi vyšla knížka s názvem *Bez Čedoku po Pacifiku*, kde byla kapitola o Pidgin English pro začátečníky. To je univerzální řeč na mnoha pacifických ostrovech, kde různá slůvka – převzatá zejména z angličtiny, ale též z němčiny, portugalštiny, ba i latiny – navěsili na melanéský gramatický stromeček. Pro „piano“ nemají vlastní slovo, nýbrž informaci, jež česky vyzní jako „paní to bije, ono to kvičí“. Řeč je to fonetická, takže jí spíš porozumí Čech než Anglosas. Jedna – dvě – tři nepíší ONE – TWO – THREE, ale nám bližším WAN – TU – TRI.

Pidgin English dnes na Nové Guineji, kde existuje 700 jazyků, z nichž jen čtyři procenta byla kdy sepsána, prokazuje neocenitelnou službu jako oficiální

řeč. Na Západě může podobnou roli hrát novinka zvaná globish, disponující omezenou slovní zásobou 1500 slov, jež slouží k potřebě domluvy mezi těmi, jimž angličtina není mateřštinou – od Albánců po Zimbabwce. Proč se zatěžovat zapamatováním slova „kitchen“, když postačí „místo, kde se vaří jídlo“?

(Podle Oty Ulče)

globish čti [globiš]

Pidgin English čti [pidžin ingliš]

kitchen čti [kičin]

2. a) Najděte v textu slova cizího původu. Význam těch, která neznáte, si najděte ve slovníku cizích slov nebo v encyklopedii. Tam, kde to je možné, nahradte cizí slova slovy domácími.
- b) Shrňte ve dvou až třech větách obsah článku.
- c) Které údaje si z textu vypíšete, když se budete zabývat tím, jak se dorozumívají lidé na Nové Guineji?
- d) Jak rozumíte spojení gramatický stromeček, které se objevuje v článku? Čeho dosáhl autor tím, že sáhl k obraznému pojmenování?
- e) Odhadněte, co by se v „globish“ mohlo používat místo slov koupelna, auto, počítač, telefon, baterie.
- f) Zamyslete se nad tím, jak bude v budoucnosti vypadat dorozumívání mezi lidmi, kteří mají různé mateřské jazyky. Připravte si krátká ústní vystoupení a uspořádejte diskusi ve třídě.

Bazénové sady se slevou? Ještě pár dní

V tom, jak přežít letošní horké léto, které má být podle předpovědí dlouhé a horké, má řada lidí jasno. Co nejrychleji si na zahradu pořídí vlastní rodinný bazén, a to s pořádnou slevou.

Předpovědi meteorologů přesvědčily i ty nejváhavější, kteří se rychle vydávají nakoupit levněji. Už jen po omezený čas lze totiž u největšího českého prodejce bazénů koupit cenově výhodné bazénové sady na Kole štěstí. Výši slevy na Kole štěstí si určuje každý sám. Minimální sleva je 12 procent, ale může být dokonce 50, 70 či 80 procent a při 100 procentech je nákup zcela zadarmo.

3. a) Podle čeho poznáme, že cílem textu není podat věcné informace, ale přesvědčit čtenáře a přimět ho ke koupi bazénu?
- b) Vyznačte v textu místa, která mají na čtenáře zapůsobit. Jaké důvody svědčící pro nákup bazénů se uvádějí? Jsou nějak věcně podloženy?
- c) Dá se předpokládat, že se text opírá o skutečnou předpověď meteorologů?
- d) Vyberte si v tisku jiný reklamní text a popište, jakým způsobem se nás snaží přesvědčit a jak zdůvodňuje výhodnost nákupu zboží.

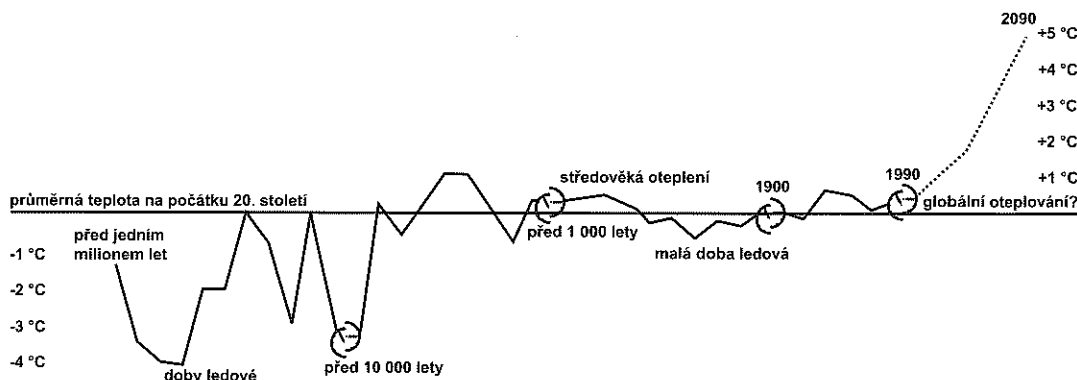
4. a) Vyberte si z časopisu nebo populárně-naučné knihy článek, který vás zaujal, a zpracujte jeho výtah.
 b) Informujte ústně o obsahu článku spolužáky a uveďte důvody, proč si ho mají také přečíst.

Informace nezískáváme jen ze slov, ale poskytují nám je také různé **grafy, tabulky, obrázky, schémata** apod. Je důležité, abychom se s nimi naučili pracovat:

1. Poznat, které informace z nich můžeme vyčíst a které nikoliv.
2. Odhalit, co znázorňují čáry, sloupce, obdélníky, kruhy apod.
3. Propojit tyto prvky s čísly a slovy.

5. Graf, který ukazuje vývoj teplot na Zemi.

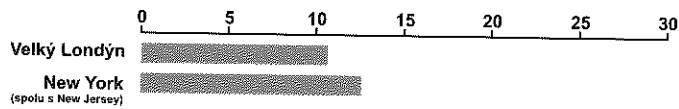
- a) Stručně shrňte, jaké informace nám graf podává. Dovídáme se z něho, jaká byla průměrná teplota na Zemi na počátku 20. století?
- b) Jak se lišila teplota na Zemi v době ledové od teploty na počátku 20. století?
- c) Tvořte další otázky týkající se grafu a odpověďte na ně.
- d) Graf poukazuje na možnost oteplování Země ve 21. století. Myslíte si, že k tomu opravdu dochází? Zkuste najít v tisku nebo na internetu důkazy, které svědčí pro oteplování a které svědčí proti němu.



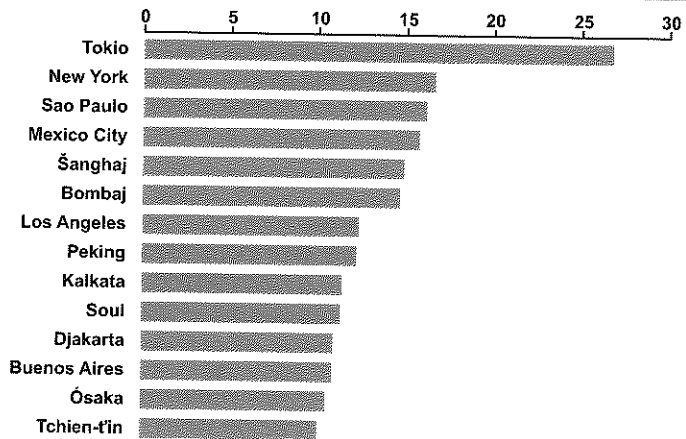
6. Graf, který ukazuje počet obyvatel velkoměst.

- a) Na základě grafu tvořte různé otázky a odpověďte na ně. Např.: O kolik milionů se zvětší podle odhadu počet obyvatel New Yorku mezi roky 1994 a 2015? Kolik asijských měst mělo v roce 1994 více než 10 milionů obyvatel a jaký byl rozdíl mezi největším a „nejmenším“?
- b) Kolik evropských měst najdeme v seznamu? Zamyslete se nad tím, proč je v něm mnohem více měst z jiných světadílů.

1950



1994



odhad pro 2015

